

Arzu Nesnesi Olarak Şiddet: Joker Filminin Psikanaliz Çerçevesinde Çözümlemesi

Violence as Object of Desire: Analysis of The Joker Movie in the Framework of Psychoanalysis

Anıl Kaan UÇAR¹

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Doi: 10.48146/odusobiad.853841

Öz

Lacan, imgesel, simgesel ve gerçek süreçleri çerçevesinde Freud'un libido teorisini yeniden ele almıştır. Bu üç sürecin temelinde de ayna evresini konumlandırmıştır. Lacan'ın ortaya koyduğu kavramlar, özne ve arzusu arasındaki ilişkiyi anlaşılır kılma gücüne sahiptir. İnsanı ve insanın toplumsal çerçevedeki davranışlarını anlama noktasında önemli ipuçları sunan Lacan'ın psikanaliz teorisi, Joker filmini araştırma nesnesi olarak benimseyen bu çalışma kapsamında da önemli bir rol üstlenmiştir. 2019 yılında gösterime giren Joker filmi, ana karakteri Arthur bağlamında özne ve arzu çerçevesinde derinlikli bir anlatıya sahiptir. Bu bağlamda bir özne olarak Arthur üzerinden Joker filmini ele alan bu çalışma; Lacan'ın imgesel, simgesel, gerçek ve arzu kavramları bağlamında anlatıyı çözümlemiştir. Gerçekleştirilen inceleme sonucunda, şiddeti arzu nesnesi olarak benimseyen Arthur'un; simgesel ve gerçek evrelerine tutunamama durumuna karşı bir meydan okumada bulunduğu ortaya koyulmuştur. Bu meydan okumayı, simgeselin taşıyıcısı olan baba figürüne ve onun aracılığıyla da düzeni sağlayan normlara karşı gerçekleştiren Arthur, özne olarak sağlıklı bir biçimde ilişki kuramadığı dış dünyaya, şiddet aracılığıyla buradayım demeye çalışmıştır. Sonuç olarak şiddetin öznesine dönüşen Arthur karakteri ile Joker filmi; simgesel ve gerçek evreleriyle uyumsuz bir öznenin yaşamını, Lacan'ın kavramlarına örnek oluşturan bir biçimde yansıtmıştır.

Anahtar Sözcükler: Sinema, Psikanaliz, Lacan, Şiddet, Joker Filmi.

Abstract

Lacan reconsidered Freud's theory of libido within the framework of its imaginary, symbolic and real processes. He placed the mirror phase on the basis of these three processes. The concepts Lacan put forward have the power to make the relationship between subject and desire understandable. Lacan's psychoanalytic theory, which provides important clues for understanding human and human behavior in the social framework, has also played an important role for this study, which adopts the movie Joker as a research object. The Joker movie, which was released in 2019, has a deep narrative within the framework of subject and desire in the context of its main character Arthur. In this context, this study that deals with the movie Joker through Arthur as a subject; analyzing the narrative in the context of Lacan's concepts of imagery, symbolic, truth and desire. As a result of the examination It has been demonstrated that, Arthur, who adopted violence as an object of desire; is challenged by the inability to hold on to his symbolic and real phases. Challenging the father figure, who is the bearer of the symbolic, and the norms that maintain order through him, Arthur tried to say that I am here through the violence to the outside world, he cannot establish a healthy relationship as a subject. As a result, the character of Arthur who becomes the subject of the violence and the movie Joker; He reflected the life of a subject incompatible with its symbolic and real phases, in an exemplary manner to Lacan's concepts.

Keywords: Cinema, Psychoanalysis, Lacan, Violence, The Movie Joker.

Giriş

Freud'un libido teorisini yeniden ele alan Lacan, psikanalizi modern toplumsalın derinlikli boyutlarını görünür kılacak bir araç haline getirmiştir. Özne, arzu nesnesi ve öteki gibi olgulardan oluşan bir kavramsal çerçeve çizen Lacan, sadece psikanaliz açısından değil, sosyal bilimler açısından da güçlü bir miras oluşturmuştur. İnsanın toplumsal yaşamda özne olarak varlık göstermesi ve öteki ile ilişkisi gibi noktalarda Lacan'ın kavramları, önemli bir misyon üstlenmiştir.

Lacan'ın psikanaliz yaklaşımı; imgesel, simgesel ve gerçek kavramları etrafında biçimlenmektedir. Bu nosyonların temeline ayna evresini yerleştiren Lacan için bebeğin imgesel evrede kendi bedenini bir bütün olarak aynada görmesi, annesinden ayrı bir özne olduğunu kavraması noktasındaki ilk adımdır. Bu adımıyla simgesel evrenin kapısını aralayan özne için baba ve babanın adı simgesele ulaşmada önemlidir. Gerçek ise, öznenin müdahale edemediği birtakım gelişmelerin yaşandığı dış dünyadır.

Joker filminin öznesi Arthur, annesi ile yaşayan dolayısıyla imgesel evrede kendini sabitlemiş bir karakter portresi çizmektedir. Simgesel evreyle tanışıklığını sağlayacak bir baba figüründen uzak olan Arthur için dış dünyadaki gerçeklik ve özne olarak sahip olduğu eksiklikler, şiddeti arzu nesnesi olarak görmesine zemin hazırlamaktadır.

Dolayısıyla Joker filmi, anti-kahraman ya da postmodern anlatının ötesinde daha derinlikli bir yere konumlanmaktadır. Bu çalışma da buradan hareketle 2019 yılında gösterime girmiş olan Joker filmini psikanaliz çerçevesinde çözümlenmeye çalışacaktır. Çalışma kapsamında öncelikle Lacan'ın imgesel, simgesel ve gerçek kavramları ayna evresi temelinde anlatılacak, arzu kavramına değinilecek ve bu bağlamda Joker filmi incelenecektir.

Ayna Evresi Aracılığıyla Çıkan Dünya Yolculuğunda: İmgesel, Simgesel Ve Gerçek Evreleri

Freud'un id- ben ve üstben ayırımına dayanan libido teorisini², Lacan 1950'lerde yeniden ele alarak tamamlamaya çalışmıştır. Bu ayırımı tamamen öznelere arası bir boyuta getiren Lacan; imgesel simgesel ve gerçek kavramlarıyla kişiliği ayıran değil, ruhsal gelişim sürecinde onu kesen bir evreleştirmeye gitmiştir. Lacan'ın bu kavramları, Freud da olduğu gibi net ayrımlara sahip değildir. Çünkü kişilik gelişimini sağlayan ve ona derinden etki eden psikolojik koşullar, asla sarıh olamaz.

Lacan, imgesel, simgesel ve gerçek süreçlerinin temeline ayna evresini yerleştirmiştir. Dolayısıyla bu süreçleri anlamak için ilk olarak ayna evresine bakmak önemlidir. Lacan'a göre ayna evresi, insanın hayatını şekillendiren onu evreler arası geçişe sürükleyen bir güç taşımaktadır. Bebeğin 6 -18 aylar arası dönemini kapsayan ayna evresini, öznenin kendisini inşa etme mücadelesi olarak algılamak doğru olacaktır (Özmen, 2002: 44). Bebek, imgesel dönem sürecinde çevreyi bir aracıyla dolaylılamaktadır. Bu dolayım aracı, annedir. Anne, bebeğin dış dünyaya açılan bir penceresidir. Bebek kendisini bu süreçte, annenin bir uzvu ve ona derin bir biçimde bağlı bir parça gibi hisseder. Bebeğin böyle hissettiği dönemi Lacan, imgesel olarak kavramlaştırmıştır. Kısacası imgesel, bireyin ne ise o olarak kalmak istediği narsistik ideal benin oluşum yeridir (Bowie, 2007: 93).

İmgesel; simgesel ve gerçek ile bağlantılıdır. Ancak ikisi arasında bir köprü görevi görmez. Gerçeği imgelere hapsederek, onunla bir mücadeleye tutuşur. Simgesele geçildiğinde ise, imgesel yok olmaz. Dilin ve somut çevrenin güdümünde etkinliğini azaltır (Zizek, 2013: 229). Bebek imgeselden çıkış noktası olarak ayna evresini yaşantılar. Aynada kendi imgesini fark eden bebek, algısal bir kırılmaya uğrar. Kendi bedenini ve kendisinin anneden ayrı bir varlık olduğunu görmüştür. Kendi imgesini aynada gören ve bununla özdeşim kuran bebek için ego oluşumu başlamıştır (Özmen, 2002: 44-45).

² Freud, cinsel dürtüler temelinde bir toplumun ve yaşamın kurulduğuna işaret ettikten sonra, yaşamın yönlendirilmesinde rol oynayan mental bir yapı ortaya koyar. Bu mental yapıda yer verdiği önemli kavramlar: "Bilinç", "Bilinçöncesi", ve "Bilinçdışıdır". Freud'a göre (2014: 76-77), bilinçöncesi bilince, bilinçdışından daha yakındır. Ancak bilinçöncesi, ben tarafından örtülürken, bilinçdışı tam anlamıyla örtülememektedir. Bilinçdışının örtülemeyen noktası ise, id olarak isimlendirilir. İd ile ben arasında keskin sınırlar yoktur ve birbirleriyle ilişki kurabilmektedirler (2014: 85). Freud için id, libidonun cinsel ve saldırgan dürtülerini içerisinde barındırmaktadır. Freud, idin barındırdığı cinsel dürtülerin temelinde, ilksel aşamalardan kaynaklı cinsel birleşmeye dayalı bir hayat devamlılığı olduğunun altını çizerken, "ancak birleşmenin gerçekleştiği koşullarda cinsel işlev yaşamı uzatabilir ve ona ölümsüzlük görüntüsünü verebilir" tespitini yapmaktadır (2014: 53). Bilinçdışının bir kısmını, tam anlamıyla kapatamayan ben ise, bilincin bağlı olduğu ve dış uyarımların etkisinde kalan bir özelliktedir. Freud, "bütün kısmi süreçler üzerinde denetimi yürüten, geceleri uyuyan, ama düşlerin sansürünü de elinde tutan" yapının yine ben olduğunu belirtir (2014: 78). Dolayısıyla ben, id ile bir yetki krizi yaşamaktadır. Çünkü benin dürtülerinin yinelenerek devamlılığının temelinde, idin cinsellik aracılığıyla yapmaya çalıştığı tam tersi bir durum söz konusudur. Benin dürtülerinin kaynağında, cansız maddenin canlanmasından rahatsız bir biçimde, cansızlık durumunu yeniden oluşturmaya çalışmak yer almaktadır (Freud, 2014: 53). Freud, saldırganlık dürtüsünün kökenlerini ise, ölüm içgüdüleri içerisine yerleştirmektedir. Ona göre (2013: 78-79), ölüm içgüdüleri, yaşam içgüdülerinin yanında rastlanan, dünya ege- menliğini onunla paylaşan ve saldırganlık içgüdülerini bünyesinde barındıran bir güdüdür. Uyarılık, yaşam içgüdülerinin libido temelli haz taleplerini, aşırı derecede baskılamazken, ölüm içgüdülerini ise, üstben aracılığıyla bastırır. Hatta bu saldırgan dürtüleri bastırırken kullandığı teknik, yaşam tekniğidir. Yaşam tekniği ile uyarlık bu dürtüleri, üstben aracılığıyla çalışma hayatına ve insan ilişkilerine kaydırır (2013: 40).

Bu sürecin ismi de artık simgeseldir. Aynada imgesiyle özdeşim kuran bebek, bedenini anneden ayırmış ve artık somut dünyaya adım atmıştır. Aynada kendini algılayan bebek için dünya, aracılı bir biçimde dolayımlanan bir nesneden ziyade kendisinin de etki edebildiği bir çevreye dönüşmüştür. Böylece bebek, özne olma noktasında ilk adımını atmıştır.

Bebek, simgesel düzene ayna evresi ile adım attıktan sonra bu düzenin kurallarını baba ile öğrenir. Anne ile yaşanan ikili ilişki artık üçüncüyü yani babayı da kapsamaktadır. Ödipal dönem denen bu süreçte baba, annenin eksikliğini imler. Çocuk için anne, eksik bir öznedir. Baba ise, güçlü ve anne üzerinde söz sahibidir. Çocuk, anneye imgesel ilişkiye dönme arzusu ile birlikte babaya da bir hayranlık besler. Fallusa³ sahip olmayan anne, babayı ve fallusu işaret eden bir gösterendir. Bu nedenle öznenin arzusu aslında ötekinin eksikliğinin arzusudur. Bu noktada ister kız olsun ister erkek, çocuğun babanın fallusu karşısında sahip olduğu şey, sahip olmadığından daha önemli değildir. İşte bu eksiklik, öznedeki utanma duygusuna ve sürekli bir arayışa neden olacaktır (Tura, 2013: 46-47).

Somut babayı bu şekilde tanıyan çocuk, kültürel alanın kodlarını ise, babanın adı ile içselleştirir (Zizek, 2013: 232). Simgesel dönemde, somut bir babadan daha çok babanın adı, özne üzerinde otorite ve baskı oluşturur. Çünkü Lacan için baba, devletin ve yasanın yaptırım gücünü temsil eden otoritenin isimleşmiş halidir (2013: 228). Freud da ise; babanın bizzat kendisi mühimdir.⁴

Ayna evresi ve Ödipal sendrom sonucunda simgesele geçişle kurulan özne, bir zafer elde ettiğini düşünürken, aslında yukarıda bahsedilen eksiklik ve kaybın yarattığı yarığın üzerine yerleşmiştir. Bu yarığı kapatmak, başladığı yere dönmek ve imgeselin davetkar haz kaynaklı arzularına yanıt verme isteği ile yanıp tutuşan özne, bir yandan da simgeselin kurallarına uyma zorunluluğu arasında bitmek bilmeyen bir gerilim yaşayacaktır.

Gerçek evresi ise, iki evrenin üzerinde manyetik bir alan yaratmaktadır. Diğer iki evreye çok güçlü bir çekim kuvveti uygulayan gerçek, istikrarsız ve karmaşık bir ilişkiye yol açar. Kişi ne kadar simgesel dönemin özne olma gücü ile hareket ederse etsin dışında kalan ve kontrol edemediği bir dünya vardır. Bu dünya anlamlı bir biçimde tarif edilemeyen bir niteliğe karşılık gelmektedir (Bowie, 2007: 94-95). Zizek'e göre (2013: 229); kanser, depresyon, fırtına, ve yıldırım; gerçeğin kendini ortaya koymasındır. Gerçek, simgesele direnir ve onun dışında bir düzene işaret eder (Çoban, 2005, 283). Özne üzerinde derin bir baskı oluşturan ve insanın kontrolünün dışında şekillenen her şey, gerçeğin gücünü oluşturmaktadır.

Sonuç olarak imgeselde edilgen ve kendisini dahi farkında olmayan bebek, ayna evresi ile kendini ayrı bir parça olarak algılayarak simgesele geçiş yapar. Simgesel evrede bebek, özne olarak kurulur. Çünkü artık kontrolünü kendisinin sağladığı bedenini farkına varmış ve ona hakim olma duygusunu tatmıştır. Ancak bunu tadarken anneden kopmuş, annenin baba karşısında eksik olduğunu görmüş ve böylece bu eksikliği kendisi de içselleştirmiştir. Artık dünya yolculuğuna bu eksikle devam edecek ve bu eksikliği kapatma arzusu ile kendisine arzu nesnelere arayıp duracaktır. Bu eksikliğin verdiği huzursuzluğa bir de; gerçeğin öznenin gücünü sarsan ve öznenin denetiminde olmayan etkileri eklenmiştir.

Eksiğin Gölgesinde Bir Kavram Olarak Arzu

Lacan için ilk eksiklik, insanın dünyaya gelme anı ile oluşur. Annenin bedeninden ayrılmak, insan için ilk eksik olma durumudur. İnsan, hayatı boyunca tekrar anne rahmine dönmek ister. Bu, bitmek bilmeyen bir arayıştır. Bu durum, elde edilmesi imkansız bir arzu nesnesi yaratır. Lacan, bunu objet petit a⁵ olarak isimlendirmiştir (akt, Zizek, 2013: 229). Özne, imgesel dönemin başında olduğu gibi tekrar annenin bir uzvu olmak ister. Bu arzu ile hayatını sürdürür. Anneye bütünleşmenin

³ Fallus, Baba'nın gücünü yansıtan penis olarak somutlaştırılrsa da Lacan'a göre, öznenin baba ile tanıştıktan sonra hissettiği eksiği imleyen ve onu bitmek bilmeyen bir arayışa sevk eden metafordur. İmgesel bir şeydir. Detaylı bilgi için bkz: Ayrıntılı bilgi için bkz. Jacques Lacan, Fallusun Anlamı, çev. Saffet Murat Tura, Altıkkırkbeş, Ankara, 2013.

⁴ (Freud, akt. Babaoğlu, 2013: 10)'a göre, Binlerce yıl önce insanlar sürüler halinde zalim bir atanın sultanı altında yaşamaktaydı. Bu ata, sürünün bütün kadınlarını kendi elinde tutup, yetişkin oğullarını sürü dışına atıyordu. Bu dışa atılan oğullar ayrı bir toplulukta, eşcinsel duygular ve davranışlarla yaşamak zorundaydılar. Bir rastlantıyla ya da amaçlı olarak oğullar, fırsat bulup babalarını öldürdüler ve yediler. Böylece öfkeleri doydular fakat aynı zamanda totemcilik de başlamış oldu. Atayı temsil eden totem hayvanını, atanın kendisiymiş gibi sayıyor; fakat belli zamanlarda onu öldürerek yiyorlardı. Babalarını öldürdüklerinde onun kadınlarını almaya cesaret edememişlerdi. Bunun nedeni bir yandan babaya geç bir itaat, ama öte yandan asıl bu kadınların paylaşılması amacıyla erkeklerin birbiriyle boğuşmaya girebilecekleri korkusuydu. Bunlar baba katli ve enest yasağıydı. Bu, insan uygarlığının, ahlak ve dinin başlangıcı, aynı zamanda da Oidipus karmaşasının öncülüydü.

⁵ Zizek (2013: 230-31)'e göre objet petit a, gerçek bir nesne değil, bir fantezi nesnesidir. Bu nesne aslında yoktur. Özne, bu nesnenin olmadığını bilir ama yine de arama noktasında kendisine engel olamaz. Tam da bu nedenle bilinçsiz olarak objet petit a'ya ulaşmaktan ve tatminden kaçınır. Yolu uzatır, çıkmaza sokar. Aramaktan vazgeçemez ama bulmak da istemez.

imkansızlığını simgeselin yasaları çerçevesinde baba ve onun adı ile öğrenen özne, bu arzusunu farklı nesnelere yönlendirmektedir (Turan, 2013: 177). Bu imkansızlığı Lacan, jouissance olarak nitelendirmiştir. Jouissance, anne ile bütünleşme arzusunu farklı nesnelere yönlendirerek bu eksiğin giderilmesi üzerine bir fantezi yaratan öznenin durumuna karşılık gelmektedir. Bu gerçek anlamda tatmin edilemeyecek olan bir dürtü sürecidir (akt, Zizek, 2013: 230). Dolayısıyla asla gerçek arzuya ve gerçek tatmine ulaşamayan fakat bunu başka nesnelere yönlendiren bir özne ile karşılaşırız. Bu nedenle özne için arzu nesnesi kaygandır ve her zaman tam tuttuğu sırada elinden kaçmaktadır. Dolayısıyla özne, asla gerçek tatmine ulaşamaz.

Ayna evresi, doğumda yaşananın ardından özne çerçevesinde ikinci bir kopuşu meydana getirir. Çocuk bu kopma sonucunda, toplumsalın alanına girer. Bu durum özne için bir eksiklik yaratır. Özne, toplumsalın alanına kendisini dahil eder fakat bu alanda imgeselde deneymediği annenin bir parçası olma arzusunu arayacaktır. Ödipal evrede de babayı bir üçüncü olarak gördükten sonra annenin eksikliğini fark eden özne, annenin fallus eksikliğini içselleştirir. Lacan'a göre; özneyi özne yapan aslında bu arzudur. Özne, arzulanmayı arzular ve ötekinin dolayımı ile varlık kazanır. Özne, bu arzusunu öteki ile pekiştirir ve onunla doyurmaya çalışır. Özne, ötekinin arzusunu kendi içerisine alarak ona boyun eğdirebildiği kadar arzusunu süreklileştirir (Barkot, 2013: 47, 48, 49). Öznenin kendini ve arzusunu gerektiğinde saklayacağı ve açığa çıkmasını engelleyeceği bir olgu olarak ötekine ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç olmadan, arzunun fantezi yönü ve öznenin bitmek bilmeyen arayışının bir anlamı kalmayacaktır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Joker filmi, imgesel ile simgesel dönem arasına sıkışmış bir özne olma halinin, şiddet arzusu ile kurduğu fantezi dünyasını bizlere aktarmaktadır.

Arzu Nesnesi Olarak Şiddet: Joker Filminin Psikanaliz Çerçevesinde Çözümlemesi

Filmin Künyesi	
Yıl:	2019
Yönetmen:	Todd Philips
Oyuncular:	Joaquin Phoenix, Robert De Niro, Zazie Beetz

Görsel 1: Joker Filminin Künyesi (Filmin Künyesi, t.y.)

Yukarıda künyesi yer alan (Görsel 1) Joker filmi, komedyen ve palyaço olan Arthur Fleck'in yaşamını konu edinmektedir. Arthur, tekinsiz bir kentte tekinsiz bir karakter olarak annesiyle yaşamaktadır. Toplumsal yaşama tutunduğu tek nokta işidir. Ancak arkadaşının verdiği silahı, bir gösteri esnasında düşürmesiyle işini de kaybeder. Ardından düzenli olarak gittiği psikolojik destek görevlisinin de artık bir araya gelemeyeceklerini ifade etmesi, Arthur'u yalnızlığa iten bir başka faktör olur. Babasını hiç tanımamış olan Arthur'un annesinin de gerçek annesi olmadığı ortaya çıkar. Öznenin eksikliğini bu kayıplar çerçevesinde vurgulayan film, Arthur'un şiddeti arzu nesnesi olarak benimseyen Joker'e dönüşmesiyle sona erer.

Filmin anlatısının akışında dört kırılma noktası tespit edilmiştir. Bu kırılma anlarından ilki, Arthur ve annesinin Murray şovu izlediği süreçte gerçekleşir. İkincisi, Arthur'un gerçeklik evresine tutunmasını sağlayan işinden kovulması ile yaşanır. Üçüncüsü, sık sık gidip içini döktüğü psikolojik danışmanın, ödeneklerin kesilmesi nedeniyle onunla artık görüşmeyeceğini ifade ettiği sahnedir. Son kırılma ise, Arthur'un babasının ve annesinin aslında kim olduklarını ve kendisinin de "kim olmadığını" öğrenerek Joker'e dönüşmeye başladığı süreçtir. Bu dört süreç ışığında film, psikanaliz çerçevesinde çözümlenmeye çalışılacaktır.

Filmin ilk kırılma anına giden süreçte tekinsiz bir kent manzarasıyla karşılaşmaktadır. Çöpler toplanmamakta, mahalleler sıçan istilasına uğramakta, yoksullar kent yaşamına tutunmaya çalışmakta ve grevler gerçekleşmektedir. Bu tekinsiz kent, Arthur'un tekinsiz karakteriyle birleşmektedir. Filmin başlangıcında Arthur'u, aynadaki yansımasıyla birlikte görürüz (Görsel 2). Psikoloji literatüründe ayna, her daim imgesel ile simgesel olanın ayrılmasını sağlayan eşiktir (Bobaroğlu, t.y.). Lacanyen teoride aynada kendi imgesini fark eden özne, algısal bir kırılmaya uğrar. Özne, aynada

kendi bedenini algılayarak anneden ayrı bir varlık olduğunu görmüştür. Arthur'un da filmin açılış sekansında aynada kendini görmesi, özne ve arzu nesnesi mücadelesi ekseninde imgesel ile simgesel arasında yaşanacak bir maceraya işaret etmektedir. Dolayısıyla Joker filmi daha ilk sahnesiyle; anti-kahraman, toplumsal şiddet ve postmodernizm gibi kavramların ötesinde anlatısının derinlikli ve psikolojik bir zemine yerleştiğini göstermektedir.

Görsel 2: Arthur'un Aynadan Yansıması (Joker, 2019).

Filmin ilk kırılma noktası, Arthur'un işten eve gelmesiyle başlar. Eve gelen Arthur, annesi ile Murray'ın programını izlerken hayal kurar. Kendini bu programda hayal eden Arthur ile Murray arasında, baba ve özne ile ilgili meseleye işaret eden bir diyalog yaşanır. Murray, Arthur'a "Bütün bu ışıkları, programı, seyircileri senin gibi bir çocuğum olsun diye gözüm kapalı verirdim" der. Bu cümle Arthur'un özne olarak baba eksikliğini imlemekte ve Murray'ı simgeselin göstereni olan baba figürü olarak idealize ettiğini göstermektedir.

Babanın adı simgeselin taşıyıcısıdır. Devletin, yasaların ve genel olarak somut dünyanın gücünü temsilen babanın adı, öznenin hadım edilme korkusu yaşamasına ve üstünün çizilmesine neden olur (Zizek, 2013: 228). Lacan'a göre; anne-çocuk ilişkisindeki doğal düzene işaret eden imgesel, babanın adının ortaya çıkması sonucunda, simgesel evrenin yasalarıyla çarpışır. Doğal olarak bu çarpışmayı en derinden hisseden çocuktur. Baba, simgesel evrede kültürel olanın adını temsil ederek, yasa koyucunun ve otoritenin ismini alır. İlksel baba, çocuğu anneden kopartarak öznenin bir kırılmaya uğramasına neden olurken, babanın adını temsil eden simgeselin otoritesi ise, bu kırılmayı sürekli kılar. Anne ile çocuğun bütünleşmesinin önünde engel oluşturur (akt, Tüzünoğlu, 2004: 360-61). Fallusa⁶ sahip olmayan anne, babayı işaret eden bir gösterendir. Bu nedenle öznenin arzusu aslında ötekinin eksikliğinin arzusudur. Dolayısıyla Arthur'un annesinin, gösteren olarak işaret ettiği filmdeki Thomas Wayne karakteri de hem imgesel hem de simgesel evrede karşılaşılan somut ve soyut olarak bir diğer baba figürüne karşılık gelmektedir. Arthur'un bu biçimde annenin yani ötekinin arzusunu arzulaması, bu arzuyla şiddeti ikame etmesine zemin hazırlayacaktır.

Arthur'un simgesel evreye kendini uyumlandıramadığı ilk olarak kahkahalarında görülmektedir. Herkesin güldüğü noktalara gülmemesi, kimsenin gülmediği ayrıntılara ise gülmesi, onun simgesel evre ile yaşadığı uyumsuzluğu gösteren bir örnektir. Lacan'ın dil ile kurulan simgesel evre vurgusunu düşündüğümüzde Arthur kendisini, dil ile kurulan simgeselin uzağında imgesel evreye sabitlemiştir. Dil aracılığıyla kurulan toplumsal ilişkide bir boşluk meydana getiren bu kahkaha, aynı zamanda acı dolu bir kahkahadır (Singh, 2019).

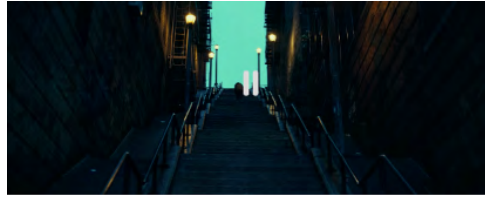
Filmin ikinci kırılma noktası, Arthur'un işinden kovulduğu an ve devamı olan süreçtir. Bu durum, Arthur'un üzerinde gerçek evresinin baskısını arttırmasına neden olur. Özne üzerinde derin bir baskı oluşturan ve insanın kontrolünün dışında şekillenen her şey, gerçeğin gücünü oluşturmaktadır. Kendi müdahale edemediği bir gerçeklik içinde işini kaybeden Arthur'un şiddete ilk yönelişi de bu süreçte meydana gelir. Arthur, iş yerinin arka sokağında öfkeyle çöp kovalarını tekmeler (Görsel 3).

⁶ Fallus, Baba'nın gücünü yansıtan penis olarak somutlaştırılrsa da Lacan'a göre, öznenin baba ile tanıştıktan sonra hissettiği eksiği imleyen ve onu bitmek bilmeyen bir arayışa sevk eden metaforudur. İmgesel bir şeydir. Detaylı bilgi için bkz: Ayrıntılı bilgi için bkz. Jacques Lacan, Fallusun Anlamı, çev. Saffet Murat Tura, Altıkkırbeş, Ankara, 2013.

Görsel 3: İlk Şiddet Sahnesi (Joker, 2019)

İkinci kırılma sürecinde sık sık merdiven sahneleri görürüz. Arthur, Joker'e dönüşme sürecinde genellikle yorgun argın merdivenlerden çıkar. Bu, öznenin gerçeğe ulaşma çabası olarak görülebilir ancak özne, gerçeğe ulaşmaya çalıştıkça gerçek onu kendinden uzak tutmaktadır. Arthur'un metroda üç genci öldürmesi filmin en önemli olaylarından biridir. Metroda bir kadını taciz eden gençlerin dikkatini, Arthur'un gülmesi çeker ve Arthur'a saldırırlar. Arthur da bu noktada iş arkadaşının verdiği silahla bu üç genci öldürür. Arthur, artık tam anlamıyla imgesel evrede sıkışıp kaldığını ortaya koyar. Eşyalarını toplamak için geldiği iş yerinde her zamankinden farklı olarak herkese haddini bildirerek merdivenlerden iner. Bilinçaltına iniş başlamıştır. Filmin sonunda Arthur, Joker'e dönüştüğünde ise, bu kez gayet canlı bir şekilde dans ederek merdivenlerden inmektedir. Bu imgesel evreye yani bilinçdışına inişin tamamlandığının işaretidir. Freud'a göre merdiven cinsel dürtülere işaretir. Lacan için de arzu, imgesel evrenin merkezinde yer almaktadır (Freud, 2014a; Lacan, 2012) (Görsel 4).

Görsel 4: Merdiven Sahneleri (Joker, 2019)

Filmin üçüncü kırılma noktası Arthur'un düzenli olarak gittiği psikolojik danışmanının, ödeneğin kesildiğini bu yüzden artık onunla görüşmeyeceğini söylediği sahnedir. Bu sahnede psikolojik danışman; "Senin gibi insanlar kimsenin umurunda değil Arthur. Benim gibi insanlar da..." diyerek Arthur'un günlüğüne not ettiği "Umarım ölümüm hayatımdan daha değerli olur" cümlesini gerçekleştirmek için eyleme geçmesine ortam hazırlayacaktır. Bu sahnenin ardından ilk kez Arthur'un soyadını öğreniriz. Fleck; nokta, leke ve parçacık anlamına gelmektedir. Dolayısıyla ikinci kırılma anında Arthur'un soyadıyla yönetmen; onun toplumsal yaşama tutunamama durumunun altını çizerek, psikolojik danışmanı haklı çıkartmaktadır. Bu süreçte Arthur'un eksikliğinin arzu nesnesi, şiddet haline gelecektir. Ona silah vererek işinden kovulmasına neden olan iş arkadaşını öldüren

Arthur, bir yandan da bu arzunun peşinden gitmesini hızlandıran Joker karakterine, saçlarını ve yüzünü boyayarak dönüşmeye başlamıştır.

Filmin son kırılma anı, Arthur'un annesinin Thomas Wayne'e yazdığı mektubu okumasıyla gerçekleşir. Annesinin yazdıklarına göre babasının Thomas Wayne olduğunu öğrenen Arthur, Wayne'in evine gider. Orada Thomas Wayne'in küçük oğlu olan ileride Batman'e dönüşecek olan Bruce Wayne'i görür. Ona şakalar yapmaya çalışırken görevli gelerek Arthur'a uzak durmasını söyler. Arthur, tüm her şeyi bildiğini ifade ederek Thomas Wayne'i görmek istediğini vurgular ancak bu talebi kabul edilmez. Arthur'un isteği, büyük öteki olarak konumlandığı Thomas Wayne tarafından kabul görmektir. Lacan'a göre büyük öteki babanın imgesi ve adıdır (akt, Erkan, 2019: 1429).

Bu kabul alma mücadelesi; Thomas Wayne'in Chaplin gösterisini izlemeye gittiğinde bir kez daha yaşanır. Arthur, Thomas Wayne'i yalnız yakalayarak her şeyi söyler. Ancak Thomas Wayne, onu çok sert bir biçimde reddeder. Lacan bu durumu şöyle açıklar, "özne açısından en önemli istek, öteki tarafından kabul görmektir" (akt, Şen, 2015: 1004). Öznenin kendisini anlamlandırması ve meşru kılması buna bağlıdır. Çünkü üzerinde gerçeğin baskısını hissetmektedir. Eğer öteki konumunda olan Thomas Wayne, dilsel olarak rıza gösterirse, özne olarak Arthur, bu baskıdan kurtulacağını düşünmektedir. Çünkü dil, gerçeğin taşıyıcısıdır. Dolayısıyla özne, dilin olmadığı simgesel ve gerçek bir dünya bilgisi tasavvur edememektedir (Tekelioğlu, 1983: 5). Bu da öznenin imgesel evrede çakılıp kalmasına neden olmaktadır.

Filmin dördüncü kırılma süreci, Arthur'un kalp krizi geçirdiği için hastanede yatan annesinin yanında kalırken gerçekleşir. Baba olarak idealize ettiği şovmen Murray'ın kendi görüntüleriyle dalga geçtiğini gören Arthur için bu olay, bir baba figürü olan Murray'ın kaybedilmesi anlamına gelmektedir. Kayıplar bununla da sınırlı kalmaz. Thomas Wayne'den annesinin akıl hastası olduğunu ve kendisinin de evlatlık olduğunu duyan Arthur, annesinin bir dönemini geçirdiği akıl hastanesine giderek kayıtları ele geçirir. Elde ettiği dosyadan tüm bunların gerçek olduğunu öğrenen Arthur için tüm yaşamı derin bir boşluğa dönüşmüştür. Lacan için öznedeki eksiklik, insanın dünyaya gelme anı ile oluşur. Annenin bedeninden ayrılmak insan için ilk eksik olma durumudur. İnsan, hayatı boyunca tekrar anne rahmine dönmek ister. Bu, elde edilmesi imkansız bir arzu nesnesi yaratır. Bu imkansızlığı jouissance olarak açımlayan Lacan'a göre özne; anne ile bütünleşme arzusunu farklı nesnelere yönlendirerek bu eksiğin giderilmesi üzerine bir fantezi yaratır. Arthur'un bir özne olarak annesinin gerçek annesi olmadığını öğrenmesiyle yaşadığı kayıp, onun arzusunu ve fantezisini şiddete yönlendirmesine zemin hazırlayacaktır.

Buradan çıkan bir başka sonuç da annenin arzu nesnesinin Thomas Wayne olduğudur. Öyle ki bu arzu, yaşamına mal olmuştur. Lacan'a göre, her ne kadar fallus olamamanın acısını en çok yaşayan erkek olsa da, hem erkek hem kadın ödipal evrede tanışılan baba nedeniyle eksiktir (akt, Tura, 2013: 32). Anne de bu eksikliğin kapatıcısı olarak Thomas Wayne'i görmüştür. Ancak arzu nesnesi her daim kaygandır. Bu kaygınlığın sonucu olarak anne, arzu nesnesini elde edemeden Arthur tarafından öldürülmüştür.

Tüm bu kayıplar Arthur'un, arzu nesnesi olarak şiddete sarılmasına yol açmıştır. Murray'ın şovuna Joker karakterine dönüşerek katılan Arthur için şiddet, var olmanın yegane kaynağı haline gelmiştir. İmgesel evrede sıkışıp kalan Arthur için Joker karakteri, gerçeklik evreninin söylemlerine yanıt vererek kendini özne olarak gerçekleştirebileceği bir kapı aralamıştır. Arthur, kent sakinlerinin sisteme karşı söylemleri ile kendi varoluşunu birleştirmiştir. İnsanların sisteme karşı tepkilerine, arzu nesnesi konumundaki şiddet ile yanıt verme yolunu tercih eden Arthur, simgesel evrenin göstereni olarak kendisine öğütler veren ve kuralları ifade etmeye çalışan baba figürü Murray'ı öldürmüştür. Böylece Arthur, zihninde bir baba olarak gördüğü kişiyi öldürerek simgesel bir meydan okuma gerçekleştirmiştir. Ancak babanın ölümü, hiçbir şeyi değiştirmeyecektir. Çünkü simgeselin temsilcisi baba, bir gösterendir ve somut bir varlığa karşılık gelmemektedir (Lacan, 2013). Dolayısıyla Arthur'un simgeselin göstereni baba ile hesaplaşması devam edecektir.

Lacan'a göre öznenin arzu nesnesi peşinde yaşadığı gerilim her daim döngüselidir (Lacan, 2013a:188). Bu bağlamda filmin başlarında psikolojik danışmanla konuşurken Arthur; hastanede yattığı dönemden bahsetmektedir. Dolayısıyla Arthur, her şeyin öncesinde hastanede yatıyor olduğunun

altını çizmektedir. Filmin sonunda da Arthur yine hastanededir. Film süresince giderek artan gerilim, döngüsünü tamamlamış ve öykü başladığı yere dönmüştür. Joker'e dönüşen Arthur'un filmin son sahnesinde kendisiyle iletişim kurması için görevlendirilen psikolojik danışmanı da öldürmesi, Arthur için arzu nesnesi olan şiddetin kayganlığına ve kimi öldürürse öldürsün bir türlü doyuma ulaşamayacağına karşılık gelmektedir. Bu gerçek anlamda tatmin edilemeyecek olan bir dürtü sürecidir (akt, Zizek, 2013: 230).

Sonuç

Lacan için öznedeki eksiklik, insanın dünyaya gelme anı ile oluşur. Annenin bedeninden ayrılmak, insan için ilk eksik olma durumudur. İnsan, hayatı boyunca tekrar anne rahmine dönmek ister. Bu, elde edilmesi imkansız bir arzu nesnesi yaratır. Yaşam içinde bu arzuyu başka nesnelere yönlendiren özne için bu bitmek bilmeyen bir arayışa neden olur. Arthur da bu bitmek bilmeyen arayışını, şiddete yönlendirmiştir. Arthur için şiddet dünya yaşamındaki arzu nesnesidir. Lacan bu durumu jouissance kavramı ile açıklamıştır. Jouissance; öznenin anneden kopuşu sonucu hissettiği eksik olma durumunu ve anneye bütünleşme arzusunu gidermek amacıyla fantezi yaratmasıdır. Bu fantezi içerisinde özne, arzusunu farklı nesnelere yönlendirmektedir. Dolayısıyla Joker filminde seyirci, aslında Arthur'un bu fantezi sürecini izlemektedir.

Psikanaliz çerçevesinde Joker filmini irdeleyen bu çalışma; Lacan'ın imgesel, simgesel ve gerçek evreleri ışığında öznenin arzu ile ilişkisini ifade etmeye çalışmıştır. Joker filminin ana karakteri Arthur için yukarıda ifade edilen eksiklikler, onu imgesel evreye sıkıştırırken bir yandan da eksikliğin yerine şiddeti arzu nesnesi olarak yerleştirmeye itmiştir.

Özne olarak Arthur'un üzerinde baba eksikliğinin yol açtığı travmalar, film süresince Arthur'un histerik kahkahaları eşliğinde yansıtılmıştır. Film ilerledikçe Arthur için anne figürünün de bir eksiklik oluşturduğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla eksikliğin gölgesinde şiddeti arzu nesnesi olarak konumlandıran Arthur, imgesel evrede sıkışan benliğini bir türlü simgesel sürece dahil edememiştir. Çünkü özne için simgeselin taşıyıcısı, baba figürüdür. Murray ve Thomas Wayne'den baba rolünü benimsemelerini bekleyen Arthur'un bu istediğini elde edememesi, simgesel süreci kırılmaya uğratmıştır.

Filme yaşanan 4 kırılma anı ile yaşadığı kayıplar neticesinde şiddetin öznesine dönüşen Arthur için Joker karakteri, babanın adına karşı çıkmıştır. Joker, Arthur için eksikliklerinin dışavurumu ve simgesel ile gerçek evreye meydan okuyuştur. Simgeselin taşıyıcısı olan tüm kuralları yok sayan bir özneye dönüşen Arthur, şiddet aracılığıyla varlık kazanma yolunu tercih etmiştir.

Sonuç olarak Joker filmi; toplumsal şiddet, postmodernizm ve anti-kahraman gibi olguların ötesinde, özne ve psikanaliz bağlamında daha derinlikli bir noktaya temas etmektedir. Toplumsal şiddet çerçevesinde yapılacak her değerlendirme, özne ve öznenin ruhsal gelişimi atlanmadan yapılmalıdır. Joker filminde olduğu gibi toplumsal atmosferde de şiddet; öznelere kendilerini ifade etme aracına, yani varlık göstermelerini sağlayan arzu nesnelere dönüşmüş ise; meseleye sadece sonuç konumunda olan şiddet üzerinden değil, şiddetin öznesi üzerinden yaklaşmak önemli olacaktır. Bu tarz anlatılara sahip ürünleri ile sinema, toplumsala ve özneye farkındalıkla yaklaşmamıza imkan sunmaktadır.

Kaynakça

Babaoğlu, A. (2013). Sunuş: Freud'da Toplum, Kültür, Din Felsefesi. S. Freud Uygarlığın Huzursuzluğu içinde (ss. 9-22). İstanbul: Metis.

Barkot, Z. (2013). Anaakım Hollywood Sinemasında Özne, Arzu ve Temsil İlişkisi. (Yayımlanmamış doktora tezi) Marmara Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

URL: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>

Bobaroğlu, M. (t.y.) Simges kavramı ve Simgesel Düşünme. URL:

http://www.evreninsirlari.net/dosyalar/143_s15_05.pdf

Bowie, M. (2007). Lacan. Çeviren V. Pekel Şener Ankara: Dost.

- Çoban, B. (2005). Aynalar Şövalyesi ya da Bilinçdışının Kaşifi Lacan. N. Rigel vd.(Ed). Kadife Karanlık içinde (ss. 277-291). İstanbul: Su.
- Erkan, Ü. (2019). Lacan'da Öznenin Kurulumu ve Ötekinin İnşası: Psikanaliz ve Oryantalizm. Turkish Studies 14(3), 1425-1440. DOI: 10.29228/TurkishStudies.22741
- Freud, S. (2013). Uygarlığın Huzursuzluğu. Çeviren Haluk Barışcan. İstanbul: Metis.
- Freud, S. (2014). Haz İlkesinin Ötesinde: Ben ve İd. Çeviren Ali Babaoğlu. İstanbul: Metis.
- Freud, S. (2014a). Rüyaların Yorumu. Çeviren Dilman Muradoğlu. İstanbul: Say.
- Joker Filminin Künyesi (t.y.). URL: <https://www.imdb.com/title/tt7286456/>
- Lacan, J. (2013). Fallus'un Anlamı (Çeviren Saffet Murat Tura. İstanbul: Altıkırkbeş.
- Lacan, J.(2013a). Psikanalizin Dört Temel Kavramı. Çeviren Nilüfer Erdem. İstanbul: Metis.
- Özmen, E. (2002, Nisan). Lacan, Ayna Evresi ve Marx. Birikim Dergisi 156, 42-48. URL: <https://birikimdergisi.com/dergiler/birikim/1/sayi-156-nisan-2002/2346/lacan-ayna-evresi-ve-marx/5175>
- Phillips, T. (Yönetmen/Senaryo Yazarı). (2019). Joker [Sinema Filmi]. ABD.: DC Films.
- Singh, S. (2019, Ekim). Joker (2019): Film Psychoanalytical Review. URL: <https://itsa2amgrunge.com/2019/10/11/joker-a-joaquin-phoenix-masterpiece/>
- Şen, C. (2015). Haldun Taner'in Şeytan Tüyü Öyküsünde; Öznenin, Öteki'nin Arzusunu Arzulama Edimi ve/veya Öteki Tarafından Kabul Edilme İsteği. Turkish Studies 10(12), 999-1024. URL: <https://app.trdizin.gov.tr/publication/paper/detail/TWpjek9UVTNodz09>
- Tekelioğlu, O. (1983). Bir Lacan Okuması. URL: https://www.academia.edu/4981115/Bir_Lacan_Okumas%C4%B1_-_Orhan_Tekelio%C4%9Flu
- Tura, S., M. (2013). Sunuş: Olmak'ta Eksik. J. Lacan Fallus'un Anlamı içinde (ss. 5-53). İstanbul: Altıkırkbeş.
- Turan, M., O. (2013). Kuyu filmindeki Arzu Kavramının Lacancı Psikanalitik Yaklaşım Çerçevesinde Çözümlemesi. Selçuk İletişim Dergisi 7(4), 169-185. URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/177762>
- Tüzünoğlu, M. (2004). Lacan'da Anne ve Oğul'un Baba ve Oğula Dönüşmesi. URL: <https://docplayer.biz.tr/9570179-Lacan-da-anne-ve-ogul-un-baba-ve-ogul-a-donusmesi.html>
- Zizek, S. (2013). Yamuk Bakmak. Çeviren Tuncay Birkan. İstanbul: Metis.

Extended Abstract

Lacan reconsidered Freud's theory of libido within the framework of its imaginary, symbolic and real processes. He placed the mirror phase on the basis of these three processes. The concepts Lacan put forward have the power to make the relationship between subject and desire understandable. Lacan's psychoanalytic theory, which provides important clues in understanding human and human behavior in the social framework, has also played an important role in this study, which adopts the movie Joker as a research object. The Joker movie, which was released in 2019, has a deep narrative within the framework of subject and desire in the context of its main character Arthur. In this context, this study that deals with the movie Joker through Arthur as a subject; analyzing the narrative in the context of Lacan's concepts of imagery, symbolic, truth and desire

Four breaking points have been identified in the flow of the film's narrative. The first of these breaking moments occurs with Arthur's mom while Murray watches the show. The second happens when Arthur is fired from his job, which allows him to hold onto the realm. The third is the scene in which the psychological counselor, whom he frequently went and poured into stated that he would no longer meet with him because his funds were cut. The final breakout scene is when Arthur begins to turn into the Joker by learning who his father and mother really are. In the light of these four processes, the film was tried to be analyzed within the

framework of psychoanalysis.

The first breaking point of the movie begins with Arthur coming home from work. Arthur, who comes home, dreamed of watching Murray's show with his mother. A dialogue takes place between Arthur and Murray, who imagines himself in this show pointing to the issue of father and subject. This dialogue marks Arthur's lack of a father as a subject and shows that he idealizes Murray as the father figure, the signifier of the symbol.

The second breaking point of the movie is the moment when Arthur was fired from his job. This situation puts the pressure on Arthur in his real phase. Everything is shaped around the outside world, beyond people and beyond their control, which puts a deep pressure on the subject and constitutes the power of truth. Arthur's first tendency to violence occurs during this process, as he loses his job in a reality that he cannot interfere with.

We often see staircase scenes during the second break. In the process of becoming a joker, Arthur often climbs the stairs tiredly. This can be seen as the subject's effort to come to the truth, but as he tries to reach the truth, the truth keeps him away from himself. Arthur's killing three teenagers on the subway is one of the highlights of the movie. Young people who harass a woman on the subway are noticed Arthur's laugh and attack him. At this point, Arthur kills these three young men with the gun given by his colleague. Arthur reveals that he is now stuck in the fully imaginary phase. Unlike usual, he goes down the stairs by telling everyone his limits in the workplace where he comes to collect his belongings. The descent into the subconscious has begun. At the end of the movie, when Arthur turns into the Joker, this time dancing very vividly, he descends the stairs. This is a sign that the descent into the imaginary phase, that is; the unconscious, is complete.

The third breaking point of the film is the scene in which Arthur's regular psychological counselor says that his funds have been cut, so he will no longer see him. In this process, the object of desire Arthur is lack of will become violence. After killing his colleague who gave him a gun and caused him to be fired, Arthur began to transform into the character of the Joker, who accelerated his pursuit of this desire by painting his hair and face.

The fourth break in the film continues when his mother is hospitalized with a heart attack Arthur, who stays with his mother in the hospital, sees TV show making fun of Murray's own images. This incident means the loss of Murray, a father figure for Arthur. Losses are not limited to this. Hearing from Thomas Wayne that his mother is mentally ill and that he is adopted, Arthur goes to the mental hospital where his mother spent a period of time and seizes the records. His whole life turned into a deep void for Arthur, who learns from the file that proves all these are real.

All these losses caused Arthur to become the subject of violence as an object of desire. For Arthur, who transformed into the character of the Joker upon being invited to Murray's show, violence became the sole source of existence. For Arthur, who is stuck in the imaginary phase, the character of the Joker has opened a door where he can realize himself as a subject by responding to the discourses of the reality universe.

As a result, the movie Joker touches on a deeper point in the context of subject psychoanalysis beyond concepts such as social violence, postmodernism and anti-hero. Every evaluation within the framework of social violence should be made without skipping the subject and the psychological development of the subject. If, as in the character of the Joker in the social atmosphere, violence has turned into a means of expressing themselves, that is, objects of desire that enable them to exist; It will be important to approach the issue not only through the consequential violence, but through the subject of violence.